

TOMISLAV KOŠTA

UDK 37.091.3:78(497.5)

Prethodno priopćenje

Rukopis prihvaćen za tisak: 7. svibnja 2025.

DOI: <https://dx.doi.org/10.21857/mwo1vc4n3y>

Glazbeno-pedagoška literatura u Hrvatskoj: od tradicije do suvremenosti

Sažetak

Ovaj rad istražuje povijesni razvoj glazbeno-pedagoške literature u Hrvatskoj, s posebnim naglaskom na onu koja se odnosi na glazbeni odgoj u općeobrazovnim osnovnim školama, u razdoblju od 19. stoljeća do samostalnosti Hrvatske. Analizirani su ključni autori, djela i metodologije koje su oblikovale glazbeno obrazovanje u ovom specifičnom obrazovnom kontekstu, u različitim povijesnim, društvenim i političkim okolnostima. Posebna pažnja posvećena je kontinuitetu i promjenama u glazbeno-pedagoškoj literaturi, uključujući njezinu ulogu u očuvanju kulturnog identiteta, promicanju društvenih vrijednosti i prilagodbi obrazovnim potrebama osnovnoškolskog sustava. Rad također evaluira kako povijesni pristupi i materijali mogu informirati suvremene pedagoške prakse u osnovnim školama, ističući trajnu relevantnost ove literature za suvremeno glazbeno obrazovanje. Zaključak rada sumira ključne uvide i ukazuje na potencijalne smjerove za daljnja istraživanja, poput razvoja glazbene pedagogije u digitalnom i interkulturalnom kontekstu.

Ključne riječi: glazbena kultura; glazbeno-pedagoška literatura; glazbena pedagogija; glazbeni udžbenici; metodički priručnici; pjesmarice.

Uvod

Glazbeno obrazovanje zauzima posebno mjesto u povijesti hrvatskog školstva, budući da ono ne samo da obogaćuje estetski odgoj pojedinca, već i doprinosi očuvanju kulturnog identiteta i promicanju društvenih vrijednosti. Razvoj glazbeno-pe-

dagoške literature tijekom 19. i 20. stoljeća predstavlja slojevit proces u kojem se prepliću tradicija i inovacija, od jednostavnih zbirki narodnih pjesama do sveobuhvatnih metodičkih priručnika i udžbenika koji odražavaju šire društvene, političke i kulturne promjene.

Osobit značaj glazbene pedagogije leži u njezinoj sposobnosti da odgovori na potrebe vremena – od nacionalnog preporoda, kada je glazba služila kao alat za očuvanje nacionalnog identiteta, do suvremenih pristupa koji integriraju nove pedagoške pristupe i tehnologije. Ovo istraživanje osvrće se na povijesni razvoj glazbeno-pedagoške literature u Hrvatskoj, razmatrajući kako su ključni autori, njihova djela i metodologije oblikovali obrazovnu praksu kroz različite povijesne faze.

Cilj ovog rada je istražiti kontinuitet i promjene u glazbeno-pedagoškoj literaturi, analizirati ključne doprinose autora te procijeniti na koji način povijesni materijali i pristupi mogu informirati suvremenu praksu. Usporedba različitih razdoblja u razvoju ove literature omogućuje sagledavanje njezine trajne relevantnosti i potencijala za daljnje unaprjeđenje glazbene pedagogije.

Ovaj rad strukturiran je u nekoliko cjelina. Nakon uvoda, analiziraju se ključne karakteristike razvoja glazbeno-pedagoške literature od 19. stoljeća do suvremenog doba, s posebnim naglaskom na doprinos istaknutih autora poput Franje Kuhača, Vjenceslava Novaka, Zlatka Špoljara, Jože Požgaja i ostalih. U nastavku, kritički osvrt istražuje kontinuitet i promjene u pedagoškim pristupima te njihovu relevantnost za današnje obrazovanje. Rad završava zaključkom koji sumira ključne uvide i ukazuje na potencijalne smjerove za daljnja istraživanja.

Povijesni razvoj glazbeno-pedagoške literature kroz 19. stoljeće (do Prvog svjetskog rata)

Tijekom većeg dijela 19. stoljeća, nastava u osnovnoj školi (tada pučkoj školi) odvijala se kroz dvije do četiri godine obvezatnog školovanja. Prvi hrvatski školski zakon donesen 1874. godine podijelio je pučke škole na opće (koje traju četiri godine) i građanske (koje traju najmanje tri godine), a propisano je bilo obvezno pohađanje škole za svu djecu u trajanju od pet godina. Ovaj zakon predstavljao je ključni korak prema institucionalizaciji obrazovanja u Hrvatskoj, čime se školstvo postupno moderniziralo u skladu s europskim obrazovnim sustavima tog vremena (Horbec et al., 2017). Školovanje budućih učitelja na učiteljskim školama trajalo je tri godine, a učitelji su se obučavali u glazbi, guslanju i orguljanju, čime su dobivali osnovne kompetencije za glazbenu nastavu (Raguž, 2010).

U razdoblju 19. stoljeća, kada su se školstvo i nastava pjevanja počeli formalizirati, pjesmarice su predstavljale primarni oblik glazbene literature. One su bile ključni

didaktički alat u sustavu obrazovanja koji se tek razvijao. U početku su služile kao zbirke narodnih pjesama, često bez metodičkih uputa, ali su postupno evoluirale u udžbenike i priručnike s ciljem sustavnog poučavanja glazbe. Pjesmarice su bile sredstvo prijenosa kulturnih vrijednosti, ali i alat za očuvanje nacionalnog identiteta u razdoblju intenzivnog kulturnog preporoda (Manin, 2021). Često su ih pripremali učitelji ili skladatelji, a njihova početna funkcija bila je ograničena samo na pjevanje. Vrlo brzo počeli su uključivati osnove glazbene teorije i metodičke upute, čime su postali ključni resursi za pripremu učitelja i izvođenje nastave glazbe (Matijević, 2017).

Istovremeno, društveno-političke promjene, poput jačanja nacionalnih preporodnih gibanja i zakonodavnih reformi u okviru Habsburške Monarhije, značajno su utjecale na razvoj obrazovanja. Hrvatski jezik postupno je dobivao središnje mjesto u nastavi, čime je glazbena pedagogija postala sredstvo jačanja nacionalne svijesti. Uvođenjem narodnih pjesama u školske programe dodatno su istaknute odgojne i domoljubne vrijednosti koje je glazbeno obrazovanje prenosilo na mlađe generacije (Benić Zovko, 2020).

Pjesmarice i udžbenici nisu bili samo sredstva za učenje glazbe već i odraz pedagoških ideja tog vremena. Ideje Jean-Jacquesa Rousseaua (1712. – 1778.) i Johanna Heinricha Pestalozzija (1746. – 1827.) o važnosti pjevanja i aktivnog sudjelovanja djece u glazbenim aktivnostima bile su ključne za oblikovanje glazbene pedagogije. Njihovi naglasci na emocionalnom i moralnom razvoju kroz glazbu imali su veliki utjecaj na oblikovanje nastave pjevanja u hrvatskim školama (Franković, 1958; Rojko, 2012). Sve ove promjene i inovacije pridonijele su ne samo modernizaciji školstva već i boljoj integraciji Hrvatske u šire europske obrazovne trendove, istovremeno osnažujući nacionalni identitet kroz glazbenu pedagogiju.

U povijesnom razvoju glazbeno-pedagoške literature tijekom 19. stoljeća, zapaženi su brojni naslovi pjesmarica i udžbenika koji su oblikovali okvir glazbenog obrazovanja. Fokusiramo se na one za koje pretpostavljamo da su se koristile za provođenje nastave glazbe u općeobrazovnoj osnovnoj školi. Među najranijim primjerima je zbirka *Crkvene pjesme za školsku mladež i za puk* autora Ivana Stohla i Josipa Torbara (Stohl i Torbar, 1858), koja je izdana u Zagrebu. Sastojala se isključivo od crkvenih pjesama, bez metodičkih uputa ili napomena, što je odražavalo početnu fazu razvoja glazbeno-pedagoških materijala. Zbirka je prvenstveno imala funkciju osiguravanja osnovnog repertoara za crkvenu i školsku uporabu. Kao jedna od prvih pjesmarica na hrvatskom jeziku, njezin značaj leži u standardizaciji sadržaja pjevanja u obrazovnim ustanovama, dok je istovremeno prenosila religijske vrijednosti u odgojno-obrazovni proces, naglašavajući važnost crkvenih pjesama u oblikovanju moralnih i duhovnih vrijednosti.

Kitice crkvenih pjesama s napjevima Pavla Štoosa (Štoos, 1858), pjesmarica je objavljena 1858. godine. Iako primarno crkvenog karaktera, ova je pjesmarica pronašla svoje mjesto u edukativnom kontekstu, odražavajući snažnu povezanost između crkvene glazbe i obrazovnog sustava tog doba. Sadržaj zbirke ukazuje na ključnu ulogu glazbe u prijenosu religijskih i moralnih vrijednosti, ali i na njezinu funkciju u oblikovanju kulturnog identiteta. Štoos je u svom djelu poticao na korištenje glazbe kao sredstva za povezivanje mladih naraštaja s crkvenim i nacionalnim tradicijama (Novak, 1892).

Sljedeće godine, 1859., objavljena je Truhelkina pjesmarica *100 pjesama za porabu školsku, crkvenu i domaću* (Truhelka, 1859). Ova zbirka donosi značajan iskorak prema širem repertoaru, namijenjenom raznovrsnim kontekstima – školskom, crkvenom i obiteljskom. Njena prilagodljivost i praktična primjena omogućili su učiteljima lakše korištenje u različitim obrazovnim i odgojnim okruženjima. Ipak, nedostatak metodičkih uputa odražavao je činjenicu da se glazbeno obrazovanje tek počelo formalizirati. Značaj ove zbirke leži u tome što je učvrstila temelje za dostupnost nastavnih materijala, potaknuvši daljnji razvoj glazbene pedagogije u Hrvatskoj.

Isti autor je 1869., izdao *Početnu vježbenicu u pjevanju* (Truhelka, 1869), koja se smatra jednim od prvih ozbiljnijih pokušaja strukturiranog pristupa poučavanju pjevanja. Ova zbirka uključivala je osnovne elemente metodičkog pristupa, što je označilo značajan korak naprijed u sustavnom oblikovanju nastavnih materijala. Truhelka je naglasio važnost vježbi u razvoju vokalnih sposobnosti, što je doprinijelo boljem razumijevanju pedagoških potreba u nastavi glazbe. Ova zbirka ne samo da je postavila temelje za kasniji razvoj metodičkih priručnika, nego je i odrazila sve veću potrebu za usklađivanjem pedagoških praksi s potrebama obrazovnog sustava.

Rubetićeva *Pjesmarica za djecu pučkih učionica* iz 1872. godine (Rubetić, 1872) bila je jedno od najpopularnijih izdanja glazbene literature u hrvatskim osnovnim školama tog vremena, a njezina popularnost potvrđuje često ponavljanje izdanja – ukupno pet do 1892. godine. Zbirka je sadržavala crkvene i narodne pjesme te molitve, naglašavajući njezinu odgojno-obrazovnu svrhu. Značajno je da autor nije imao formalnu glazbenu izobrazbu, no praktična vrijednost pjesmarice bila je neupitna, jer je odgovarala potrebama svakodnevnih nastave i lako se uklapala u pedagošku praksu. Osim toga, zbirka je reflektirala važnost narodnih i crkvenih pjesama u oblikovanju kulturnog identiteta, što je bilo ključno za razdoblje nacionalnog preporoda. O njejoj uspješnosti govori podatak da je u sljedećih dvadeset godina ponovno izdana još pet puta (Benić Zovko, 2024b).

Eisenhuthova zbirka *Napjevi crkvenih pjesmah* iz iste godine (1872.) bila je usmjerena na liturgijsku uporabu, ali je ujedno pronašla svoju ulogu i u obrazovanju (Ei-

senhuth, 1872). Glazbeni repertoar zbirke koristio se za obuku učitelja i učenika, a crkveni napjevi bili su temelj glazbenog obrazovanja u školama. Iako zbirka nije uključivala metodičke upute, njezin odgojni i kulturni značaj bio je neupitan, jer je poticala učenike na sudjelovanje u glazbenim i liturgijskim aktivnostima, čime se doprinosilo oblikovanju moralnih vrijednosti i estetskog ukusa.

Machulkina *Praktična pjevanka za mladež* iz 1876. godine predstavljala je inovativan korak prema stvaranju repertoara prilagođenog djeci (Machulka, 1876). S posebnim naglaskom na tekstove poznatih hrvatskih pjesnika, Machulka je ovom pjesmaricom nastojao povezati glazbeno obrazovanje s literarnim nasljedem. Iako djelo nije uključivalo metodičke upute, njegov predgovor nudio je vrijedan uvid u autorove pedagoške stavove. Njegov poziv skladateljima da uglazbljuju dječje pjesme bio je pokušaj stvaranja autentičnog repertoara za školsku uporabu, što je označilo značajan pomak prema prilagodbi nastavnih materijala potrebama mlađih učenika.

Godine 1880. Ivan Oertl izdaje *Obćenitu teoretično-praktičnu pripravnu nauku glazbe*, koja se smatra prvim izvornim udžbenikom glazbene teorije na hrvatskom jeziku (Oertl, 1880). Namijenjena učiteljima i učenicima, ova zbirka pružala je temelje za razumijevanje osnovnih glazbenih principa, poput harmonije, melodije i ritma. Oertlova praktična orijentacija, koja je povezivala teoriju i praksu, učinila je ovaj udžbenik pionirskim djelom u standardizaciji glazbene teorije u obrazovanju. Djelo je bilo posebno značajno za obrazovne krugove zbog svoje pristupačnosti i jasnoće, čime je osiguralo dugotrajnu vrijednost u pedagoškoj praksi (Benić Zovko, 2024b).

Kuhačeva *Pjevanka: Sto dječjih popievaka* iz 1885. godine predstavljala je značajan iskorak u razvoju glazbeno-pedagoške literature u Hrvatskoj (Kuhač, 1885). Kao prva zbirka koja je uključivala sustavne metodičke upute za nastavu pjevanja, *Pjevanka* je bila ključna u oblikovanju tadašnjih pedagoških praksi. U uvodu ovog djela, Franjo Kuhač analizirao je ne samo razloge za poučavanje pjevanja, već i konkretne metode koje bi učitelji trebali koristiti u svom radu. Njegova metodologija oslanjala se na uporabu narodnih pjesama kao osnovnog pedagoškog sredstva, čime je poticao učitelje na povezivanje glazbenog obrazovanja s kulturnim naslijedom djece (Košta, 2012). Jedan od ključnih elemenata Kuhačeve teorije bio je naglasak na učenju pjevanja imitacijom i slušanjem, umjesto formalnog čitanja notnog pisma. Smatrao je da djeca, kroz aktivno slušanje i ponavljanje melodija koje im učitelj demonstrira, mogu brže i prirodnije usvojiti glazbene vještine. Ovaj pristup bio je u skladu s tadašnjim europskim pedagoškim trendovima, ali i s Kuhačevim uvjerenjem da glazbeno obrazovanje treba biti dostupno svima, a ne samo onima s prethodnim poznavanjem notnog pisma. Poseban doprinos *Pjevanke* ogleda se u njenom odabiru sadržaja. Zbirka je obuhvaćala sto narodnih pjesama, koje su pažljivo birane kako bi odražavale bogatstvo i raznolikost hrvatskog i južnoslavenskog glazbenog naslijeđa.

Ovaj izbor pjesama imao je snažan odgojni i domoljubni karakter, čime je *Pjevanka* postala ne samo didaktički alat nego i sredstvo za jačanje nacionalnog identiteta u razdoblju kulturnog preporoda (Benić Zovko, 2024b; Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2025, „Kuhač, Franjo Ksaver“).

Milovanka (1885), zbirka objavljena 1885. godine, bila je usmjerena na uključivanje domoljubnih budnica i davorija, čime je odražavala ključnu ulogu nacionalne svijesti u glazbenom obrazovanju. Pjesmarica je zauzela središnje mjesto u školskom repertoaru, posebno u razdoblju nacionalnog buđenja. Odabirom pjesama i tematskih sadržaja, Milovanka je snažno poticala domoljubne osjećaje kod mladih generacija, doprinoseći jačanju kulturnog identiteta u obrazovnom procesu. Njezina uloga u povezivanju glazbene edukacije s idejama nacionalnog preporoda čini je značajnim pedagoškim alatom tog razdoblja.

Priručnik *Pjevačka obuka u pučkoj školi* Vjenceslava Novaka iz 1892. godine bio je prvo sustavno djelo glazbene metodike na hrvatskom jeziku (Novak, 1892). Djelo ne samo da pruža detaljne upute za izvođenje nastave po razredima, već sadrži i inovativne metodičke pristupe temeljene na narodnoj glazbi kao pedagoškom sredstvu. Novak u svom priručniku naglašava važnost razvijanja glazbenih sposobnosti učenika putem pjevanja po sluhu, što je bilo u skladu s tadašnjim europskim pedagoškim trendovima. Njegov pristup, temeljen na radovima Pestalozzija i Herberta, naglašava individualizaciju učenja i potrebu za prilagodbom poučavanja specifičnim potrebama svakog razreda. Prema istraživanju Benić Zovko (2024a), Novak također jasno ističe da je cilj glazbene nastave oblikovati učenike kao buduće konzumente i ljubitelje glazbene umjetnosti, a ne nužno kao profesionalne izvođače. Njegov doprinos obuhvaća i raspravu o važnosti pravilnog disanja i držanja tijela pri pjevanju, što je u to vrijeme bilo inovativno. Djelo je postavilo temelj za kasniji razvoj metodologije nastave glazbe i ostavilo neizbrisiv trag u hrvatskom glazbeno-pedagoškom naslijeđu. Novak je implementirao europske pedagoške uzore, što je osiguralo da njegovo djelo transformira glazbenu nastavu u stručno i sustavno područje obrazovanja. Djelo je ostavilo dubok trag na budući razvoj glazbeno-pedagoške prakse, posebno kroz njegovu inzistiranje na prilagodbi metoda poučavanja potrebama učenika, a njegova glazbeno-pedagoška djela dugo su bila u uporabi u hrvatskim školama (Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2025, „Novak, Vjenceslav“).

Vjekoslav Klaić svojim djelom *Hrvatska pjesmarica* iz 1893. godine okuplja popijevke ilirskog doba i rodoljubne pjesme, pridodajući povijesni kontekst svakoj pjesmi (Klaić, 1893). Ova zbirka služila je kao obrazovno sredstvo ne samo za glazbenu edukaciju, već i za širenje svijesti o povijesnom i kulturnom naslijeđu. Klaićeva pjesmarica bila je most između glazbenog obrazovanja i nacionalne povijesti, čime je pridonijela promicanju kulturnog identiteta kroz nastavni proces.

Ljudevit Varjačić objavljuje *Liru* 1897. godine, zbirku koja objedinjavanjem pjesama iz prethodnih zbirki, poput Zajčevog *Milozvuka*, obogaćuje repertoar novim pjesmama (Varjačić, 1897). Poseban naglasak stavljen je na estetski razvoj djece putem pjevanja narodnih pjesama i budnica, što je bilo u skladu s nacionalnim prepodrodnim kretanjima tog vremena. Varjačićeva zbirka donosi važan doprinos očuvanju nacionalnog identiteta kroz glazbeno obrazovanje, pri čemu se estetske i odgojne vrijednosti spajaju s kulturnim naslijeđem.

Vilko Novak svojom *Pjevanikom za djecu pučkih škola* (Novak, 1904.) značajno doprinosi kontinuitetu razvoja glazbeno-pedagoške literature u Hrvatskoj, nadovezujući se na tradiciju Kuhačeve *Pjevanke* i Zajčeva *Milozvuka*. Zbirka sadrži 60 pjesama, uključujući 20 novih Novakovih skladbi, koje se ističu harmonijskom slobodom, melodijskom složenosti i pjevnošću. Uz Novaka, zastupljeni su i skladatelji poput Ivana Zajca i Vatroslava Lisinskog. Iako podjela pjesama prema godišnjim dobima nije metodički jasno opravdana, zbirka obogaćuje dječji glazbeni repertoar, njegujući pjevačko umijeće i prenoseći kulturne, religijske i moralne vrijednosti. Time postaje važan most između tradicije 19. stoljeća i suvremenih potreba glazbenog odgoja (Benić Zovko, 2024b).

Pjesmarica za pučke škole u Hrvatskoj i Slavoniji (1909) primjer je institucionalizacije i unifikacije glazbenog obrazovanja na prijelazu stoljeća. Zbirka uključuje djela istaknutih autora poput Franje Kuhača, Vjenceslava Novaka i Ljudevita Varjačića. Iako je nastala krajem razdoblja koje obuhvaća ovaj pregled, zbirka je značajna jer reflektira rezultat dugogodišnjeg razvoja pjesmarica u Hrvatskoj. Kako je istaknuto u radu Benić Zovko (2024b), zbirka predstavlja sustavni pristup integraciji glazbene pedagogije u obrazovni sustav te služi kao vrijedan okvir za analizu razvoja pjesmarica krajem 19. stoljeća.

Za kraj ovog razdoblja ističemo Stjepana Basaričeka (1848. – 1918.), hrvatskog pedagoga i autora prvih sustavnih udžbenika pedagogije. Njegova djela, poput *Pedagogija I ili Uzgojoslovlje* (1880.), *Pedagogija II ili Obće obukoslovje* (1882.), *Pedagogija III ili Posebno obukoslovje* (1884.) i *Pedagogija IV ili Povijest pedagogije* (1881.), objavljena su u nakladi Hrvatskog pedagoško-književnog zbora, čime je postavio temelje modernoj pedagoškoj literaturi u Hrvatskoj (Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013-2025, „Basariček, Stjepan“). Njegove su ideje bile inspirirane teorijama Johanna Friedricha Herbarta, iako su kasnije bile ocijenjene kao intelektualističke i zastarjele u okviru općeg obrazovanja. Njegovo najvažnije djelo, *Posebna nauka o obuci*, korišteno je u hrvatskim učiteljskim školama više od 50 godina, s posebno naglašenim odgojnim vrijednostima pjevanja (Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2025, „Basariček, Stjepan“). Prema Basaričeku, pjevanje nije imalo samo estetsku već i odgojnu funkciju, jer je razvijalo religijske, domoljubne i emocionalne vrijednosti

učenika. Značaj glazbene edukacije vidio je i u njezinu utjecaju na tjelesni razvoj djece te zajedništvo kroz zbornsko pjevanje (Basariček, 1921).

Razvoj glazbeno-pedagoške literature u 19. stoljeću obilježen je nastojanjem da se glazbeno obrazovanje oblikuje kao važan dio odgojno-obrazovnog sustava. Pjesmarice i udžbenici tog razdoblja nisu bili samo sredstva za poučavanje glazbe, već i alati za očuvanje nacionalnog identiteta i promicanje kulturnih vrijednosti. Njihova funkcija često je nadilazila okvire obrazovanja, jer su služili kao poveznica između glazbenog obrazovanja, moralnog odgoja i domoljubnog razvoja. Posebnu važnost u ovom razdoblju imaju radovi Vjenceslava Novaka, Franje Kuhača i Stjepana Basaričeka. Njihova djela ne samo da su odražavala tadašnje pedagoške ideale, već su postavila temelje za sustavni pristup glazbenom obrazovanju u Hrvatskoj. Novak je svojim metodičkim priručnicima uspostavio model sustavnog poučavanja glazbe temeljen na narodnoj glazbi, Kuhač je integrirao nacionalno kulturno naslijeđe u glazbeni odgoj kroz praktične i metodičke zbirke, dok je Basariček svojim teorijskim radovima oblikovao temeljne pedagoške pristupe i postavio standarde za učiteljske škole.

Glazbeno obrazovanje u hrvatskoj pučkoj školi u 19. stoljeću razvijalo se u tijsnoj vezi s društveno-političkim kontekstom. Prosvjetiteljske ideje o važnosti pjevanja kao sredstva za emocionalni i moralni razvoj, nadopunjene nacionalnim preporodnim nastojanjima, odredile su smjer glazbene pedagogije tog doba. Uvođenje narodnih i crkvenih pjesama u školski program nije bilo samo pitanje didaktičkog izbora, već i dio šireg projekta jačanja nacionalne svijesti i očuvanja kulturnog identiteta. Iako su mnogi od tadašnjih pristupa danas zastarjeli, poput ograničenog učenja nota u korist pjevanja po sluhu, njihova prilagodba specifičnim potrebama školskog sustava bila je ključna za učinkovitost. Pristupi su se temeljili na praktičnosti i osiguravanju osnovnih kompetencija učitelja, čime su odgovarali ograničenim resursima tog vremena. Zaključno, glazbeno-pedagoška literatura 19. stoljeća bila je temelj ne samo za razvoj glazbenog obrazovanja, već i za jačanje nacionalne kulture i identiteta. Kroz inovacije i prilagodbe specifičnim potrebama društva, autori tog doba postavili su okvir za daljnju standardizaciju i modernizaciju glazbene pedagogije, čime su ostavili neizbrisiv trag u povijesti hrvatskog školstva.

Razdoblje između dva svjetska rata

Razvoj glazbeno-pedagoške literature u Hrvatskoj između dva svjetska rata bio je značajno obilježen društveno-političkim promjenama koje su uslijedile nakon završetka Prvog svjetskog rata. Stvaranje Kraljevine SHS 1918. godine i kasnije preoblikovanje u Kraljevinu Jugoslaviju rezultiralo je brojnim reformama u obrazovnom sustavu, uključujući pokušaj unifikacije školstva zakonom iz 1929. godine. Ove su

reforme imale za cilj standardizaciju obrazovanja u cijeloj državi, ali su često dolazile u sukob s lokalnim tradicijama i potrebama (Uglešić, 2005). Glazbeno obrazovanje u ovom je razdoblju postalo ključno sredstvo za očuvanje nacionalnog identiteta i promicanje kulturnih vrijednosti unutar složenih političkih okolnosti. Integracija narodnih pjesama i zborskog pjevanja u školske programe odražavala je težnju za očuvanjem lokalnih glazbenih tradicija i povezivanjem učenika s nacionalnim kulturnim naslijeđem (Radica, 2004).

U isto vrijeme, glazbeni pedagozi razvijali su moderne metode poučavanja glazbe. Zlatko Grgošević, skladatelj, glazbeni pedagog i autor, dao je značajan doprinos razvoju glazbene pedagogije između dva svjetska rata. Njegova metoda *Tonic Sol-Fa*, detaljno objašnjena u priručniku *Metodika muzičkog uzgajanja* iz 1931. godine, isticala je važnost slušanja glazbe, analize, zajedničkog muziciranja i improvizacije prije bilježenja nota. Ova metoda naglašavala je aktivno sudjelovanje učenika u procesu učenja, uvodeći ih u svijet melodije i ritma na način koji potiče kreativnost i razumijevanje. Pozitivne strane metode, uključujući pjevanje u više glasova i intuitivno učenje visine tonova, čine je jednim od najznačajnijih pedagoških pomaka toga razdoblja. Njegova *Muzička početnica* također iz 1931. godine, bila je prilagođena potrebama studenata Muzičke akademije i nudila je sustavan pristup elementarnoj glazbenoj teoriji, uključujući vježbe za solmizaciju, fraziranje i disanje (Grgošević, 1931; Pataki et al., 1939).

Uz Grgoševića, Zlatko Špoljar se istaknuo kao ključna figura glazbene pedagogije toga vremena (Matijević, 2009). Njegova djela *Pjesmarica za sve razrede narodnih osnovnih škola* iz 1927. (Špoljar, 1927) i *Izabrane narodne pjesme* iz 1938. godine (Špoljar, 1938), sadržavala su metodičke smjernice, glazbene vježbe i narodne napjeve, prilagođene potrebama učitelja i učenika. Špoljar je svoj rad usmjerio na očuvanje narodnog naslijeđa, integrirajući ga u nastavni proces, čime je pridonio razvoju kulturnog identiteta kroz obrazovanje (Manojlović, 2018). Kao zagovornik *Radne škole*, njegove pedagoške metode isticale su važnost praktičnog rada i aktivnog sudjelovanja učenika u procesu učenja, što je odgovaralo progresivnim pedagoškim idejama toga doba.

Franjo Dugan, autor djela *Vježbe za zorno pjevanje* iz 1923. godine, dao je značajan doprinos razvoju zborskog pjevanja u osnovnim školama (Dugan, 1923). Njegov priručnik fokusirao se na razvoj ritma, intonacije i vokalne tehnike, naglašavajući važnost kolektivnog pjevanja kao sredstva za razvoj zajedništva i estetske svijesti među učenicima. Prema Radici (2004), ovo je djelo postalo temelj za zboršku edukaciju i unaprijedilo kvalitetu nastave pjevanja u školama.

Razdoblje između dva svjetska rata obilježeno je inovacijama koje su nastale u dinamičnom okruženju političkih promjena, dok su reforme školstva i nastojanja za

očuvanjem nacionalnog identiteta oblikovale glazbeno-pedagošku literaturu. Povezivanje suvremenih metoda poučavanja s očuvanjem narodnih tradicija, vidljivo u djelima ključnih autora tog razdoblja, omogućilo je postavljanje temelja za daljnji razvoj glazbene pedagogije u Hrvatskoj. Ove inicijative istovremeno odražavaju napetost između unifikacijskih obrazovnih politika i potreba za očuvanjem kulturnog specifičnog, naglašavajući važnost glazbenog odgoja kao mosta između lokalnog naslijeđa i modernih pedagoških trendova.

Poslijeratno razdoblje

Ponovna promjena društveno-političkog i kulturnog konteksta nakon završetka Drugog svjetskog rata i dolaska na vlast Komunističke partije značajno je utjecala na opće školstvo i nastavu glazbe. Novi sustav vrijednosti postavio je ideološke ciljeve iznad strukovnih, redefinirajući ulogu glazbene umjetnosti kao sredstva u edukativnom procesu usmjerenom prema izgradnji socijalističkog društva (Duraković i Vidulin, 2023). Glazbeno-pedagoška literatura iz tog razdoblja odražavala je ove promjene, usmjeravajući se na notno opismenjivanje učenika kao temelja glazbenog obrazovanja.

Važna promjena u obrazovnom sustavu bilo je postupno uvođenje osmogodišnjeg obaveznog školovanja od 1951. godine, što je omogućilo širu primjenu novih pedagoških metoda. U poratnim godinama objavljena su prva značajna djela glazbeno-pedagoške literature: *Muzička početnica* (1947.) i *Muzička vježbenica* (1948.) Božidara Antonića, Renate Senečić i Nade Šir, namijenjena osnovnim školama i gimnazijama. Obje su publikacije bile podložne kritikama, što je rezultiralo revidiranim izdanjima (1951. i 1955.) potpisanim isključivo od Antonića (Duraković, 2019).

Istaknuto djelo tog razdoblja je knjiga Elly Bašić *Sedam nota, sto divota*, koja je uvela funkcionalnu solmizaciju kao inovativan pristup usvajanju glazbenih pojmova, temeljen na emotivnom doživljavanju (Bašić, 1957, Radica, 2004). Osim udžbenika i početnica, značajnu ulogu u nastavi glazbe imale su pjesmarice poput onih Zlatka Špoljara i Jože Požgaja: *Pjesme za školu za prvi i drugi razred osnovne škole* (Požgaj i Špoljar, 1953a) te *Pjesme za školu za treći i četvrti razred osnovne škole* (Požgaj i Špoljar, 1953b). Te zbirke, zajedno s pjesmaricom Vladimira Tomerlina *Zapjevajmo pioniri*, činile su važan dodatak udžbeničkim izdanjima, obogaćujući repertoar školskog pjevanja i podupirući obrazovne ciljeve toga vremena (Tomerlin, 1956, Duraković i Vidulin, 2023).

Joža Požgaj ističe se kao najznačajniji glazbeni pedagog poslijeratnog razdoblja u Hrvatskoj. Kao suradnik Zlatka Grgoševića, Požgaj je razumio važnost metoda soflleggija u nastavi glazbe te je u svom prvom opsežnom radu *Metodika muzičke nastave*

iz 1950. godine pružio pregled svih metoda koje su se tada koristile ili su još bile u uporabi na ovim prostorima (Požgaj, 1950). U svom djelu Požgaj izražava kritički stav prema prekomjernom naglašavanju učenja nota u osnovnoj školi, na štetu ostalih aspekata glazbenog obrazovanja (Duraković i Vidulin, 2023). *Metodika muzičke nastave*, prva sustavna metodika glazbene nastave u Hrvatskoj, obraća se širokom spektru korisnika: učiteljima u osnovnim, srednjim i glazbenim školama te studentima učiteljskih škola. Požgaj u predgovoru ističe potrebu za razvijanjem sustava glazbenog odgoja koji bi uključivao sve, od djece u vrtićima do pjevačkih zborova i slušatelja. Njegova filozofija nalik je Kodályjevom konceptu glazbenog obrazovanja, naglašavajući važnost kvalitetne organizacije školske nastave kao temelja uspješnog glazbenog odgoja. Djelo je podijeljeno u dvanaest poglavlja koja se bave ključnim temama poput razvoja glazbenih sposobnosti učenika, njegovanjem pjevačkog glasa, intonacijom i ritmom, osnovnom glazbenom teorijom, planiranjem nastavnog sata, zbornim pjevanjem i drugim relevantnim područjima (Duraković i Vidulin, 2023). *Metodika muzičke nastave* zbog svoje opsežnosti i sveobuhvatnosti postala je temeljna literatura za nastavu glazbe u općeobrazovnim školama.

Osim Požgaja, i drugi su autori pridonijeli razvoju glazbeno-pedagoške literature tog razdoblja. Zborsko pjevanje, koje je imalo i ideološku dimenziju u obrazovanju, bilo je u središtu interesa. Josip Završki je 1951. godine objavio priručnik za učitelje *Metodičke upute za rad s dječjim zborom u općeobrazovnim školama* (Završki, 1951). Priručnik obuhvaća organizaciju zbora, zadatke i odgovornosti nastavnika te ciljeve zbornog pjevanja. Završki je naglašavao pedagošku i estetsku vrijednost zbornog pjevanja, doprinoseći sustavnom pristupu ovoj aktivnosti.

Vera Makjanić je 1957. godine objavila priručnik *Prvi koraci u muzici* (Makjanić, 1957), koji je sadržavao 40 pouka oblikovanih kroz priče i igre, prilagođenih djeci nižih razreda osnovne škole. U suautorstvu s Josipom Završkim, Makjanić je 1973. objavila još jedan priručnik za nastavnike nižih razreda osnovne škole, temeljen na nastavnom planu i programu iz 1972. (Završki i Makjanić, 1973). Priručnik se fokusira na četiri ključna nastavna područja: pjevanje, sviranje, poznavanje glazbenih djela i stvaranje glazbe, pri čemu se naglašava prilagodba umjetničkog odgoja mogućnostima učenika.

Truda Reich je iste godine, 1957., objavila *Muzičku čitanku* pod naslovom *Priručnik za mlade prijatelje muzike* (Reich, 1957). Ovaj udžbenik bio je namijenjen učenicima sedmog i osmog razreda osnovne škole te nastavnicima, nudeći sadržaje prilagođene dobi i interesima učenika (Duraković i Vidulin, 2023).

Nakon uvođenja osmogodišnje obvezne osnovne škole

Nakon reforme osnovnog školstva, koja je uvela osmogodišnje obvezno školovanje, pojavili su se novi udžbenici usklađeni s ciljevima općeg odgoja i obrazovanja, kako je bilo propisano u nastavnim planovima i programima (Rojko, 1987). Ovi udžbenici odražavaju sustavno unapređenje glazbenog obrazovanja, posebno u pogledu metodologije i sadržaja.

Godine 1961. Josip Završki objavljuje *Pjevajte s nama 1* za 4. razred (Završki, 1961), dok zajedno s Jožom Požgajem iste godine izdaje *Pjevajte s nama 2* za 5. i 6. razred (Završki i Požgaj, 1961). Vladimir Tomerlin iste godine objavljuje *Radost u pjesmi*, udžbenik za učenike 5. i 6. razreda (Tomerlin, 1961). Za učenike viših razreda osnovne škole, Josip Završki i Nikša Njirić objavljuju udžbenik *Muzika za nas* 1964. godine, namijenjen 7. i 8. razredu (Završki, Njirić, 1964). Ovi su udžbenici metodološki osmišljeni s naglaskom na razvoj intonacije i sposobnosti pjevanja po notama. Pjesme u udžbenicima uglavnom su bile povezane s temama iz svakodnevnog života, čime se naglašavala praktična vrijednost glazbenog obrazovanja. Posebno se ističe Vladimir Tomerlin, koji je osobno napisao veliki broj pjesama za svoj udžbenik, dok su skladbe stranih autora bile rjeđe zastupljene (Duraković i Vidulin, 2023).

Uz udžbenike za redovnu nastavu, objavljeni su i priručnici namijenjeni radu s pjevačkim zborovima. Josip Završki 1959. godine izdaje zbirku *Mi smo radost svoje zemlje* za učenike 4., 5. i 6. razreda (Završki, 1959), dok zajedno s Lovrom Županovićem 1960. godine izdaje *Mi smo sretno pokoljenje*, zbirku za 7. i 8. razred (Završki i Županović, 1960). Ovi su udžbenici sadržavali pjesme vezane uz različite tematske cjeline, pisane za jedan, dva ili tri glasa, te su bili usmjereni na promicanje zbornog pjevanja kao ključne aktivnosti glazbenog obrazovanja (Duraković i Vidulin, 2023). Sadrže djela hrvatskih skladatelja poput P. Gotovca, Z. Grgoševića, i R. Matza, uz narodna i prigodna djela pisana za više glasova. Njihova su izdanja doživjela niz ponovljenih izdanja, što svjedoči o njihovoj uspješnosti i važnosti u radu sa školskim zborovima, koji su tada činili ključni dio glazbenog odgoja.

U šezdesetim godinama pojavljuju se i priručnici namijenjeni učiteljima glazbenog odgoja, čime se osigurava dodatna podrška u nastavi. Branko Rakijaš, godine 1961. objavljuje priručnik *Muzički odgoj djeteta*, u kojem donosi pregled sustava i metoda nastave glazbenog odgoja (Rakijaš, 1961). Posebnu pozornost posvećuje radu s razrednim odjelima i dječjim zborovima. Rakijašov rad nadopunjuje prazninu na području glazbeno-pedagoške literature, a njegov doprinos uključuje i priručnik *Pjesma i igra* iz 1963. godine, namijenjen učiteljima nižih razreda osnovne škole (Rakijaš, 1963), te knjigu *Osnove muzičke kulture* iz 1967. godine (Rakijaš, 1967). Rakijašov interdisciplinarni pristup dolazi do izražaja u njegovom djelu *Muzika u fi-*

zičkoj kulturi iz 1968. godine, gdje istražuje povezanost glazbe s tjelesnom kulturom (Rakijaš, 1968). Kao docent, a kasnije i profesor na Fakultetu za fizičku kulturu u Zagrebu, promovirao je integraciju glazbenog i tjelesnog odgoja kroz ideje povezivanja glazbe, pokreta i tjelovježbe (Košta, 2012).

Ovi udžbenici i priručnici predstavljaju važan korak u razvoju glazbeno-pedagoške literature, odražavajući promjene u obrazovnoj politici i pridonoseći kvalitetnijem pristupu glazbenom odgoju u osnovnom školstvu. Kako su uvođenjem novih elemenata u nastavu glazbe, osim pjevanja, sve više pažnje počeli pridavati dječjem glazbenom stvaralaštvu, izdanja prilagođena ovoj dimenziji glazbenog odgoja postala su ključni dio glazbeno-pedagoške literature.

Godine 1969. Vladimir Tomerlin objavljuje priručnik za učitelje i nastavnike glazbenog odgoja pod naslovom *Dječje muzičko stvaralaštvo* (Tomerlin, 1969). U predgovoru ističe važnost dječjeg glazbenog stvaralaštva, oslanjajući se na uspješne primjere iz osnovnih škola. Posebno spominje koncert održan 1966. godine u Hrvatskom glazbenom zavodu, na kojem su osnovnoškolska djeca izvodila vlastite glazbene radove. Iako skladanje nije primarni cilj programa dječjeg glazbenog stvaralaštva, Tomerlin naglašava neočekivanu kvalitetu i originalnost dječjih radova, što govori o potencijalu ovakvog pristupa. Ovaj je metodički udžbenik osmišljen kao podrška kvalitetnoj realizaciji dječjeg stvaralaštva u osnovnim školama (Tomerlin, 1969; Košta, 2012).

Osim društveno-političkih promjena i ideja proizašlih iz opće pedagogije, razvoj glazbeno-pedagoške literature u Hrvatskoj izravno je ili neizravno bio pod utjecajem europskih glazbenih pedagoga, čije su metode i pristupi značajno oblikovali nastavu glazbe. Među njima, Carl Orff (1895. – 1982.) i Zoltán Kodály (1882. – 1967.) istaknuli su se svojim doprinosima, pružajući temelje za suvremene pedagoške prakse u glazbenom obrazovanju. Utjecaj Carla Orffa na hrvatsku glazbenu pedagogiju bio je izniman, posebno kroz njegov koncept *Orff-Schulwerk*. Orff-Schulwerk naglašava kreativnost, improvizaciju i aktivno sudjelovanje učenika u glazbenim aktivnostima, promovirajući integraciju pokreta, jezika i glazbe. Ova metoda bila je posebno usmjerena na djecu i našla je primjenu u glazbenoj edukaciji i muzikoterapiji, uključujući rad s djecom s teškoćama u razvoju. Orffov pristup prepoznaje glazbu kao ključni pedagoški alat i naglašava elementarnu glazbu kao sredstvo emocionalnog i estetskog razvoja učenika (Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2025, „Orff, Carl“).

Kodályjev glazbeni odgojni sustav, iako nije u potpunosti zaživio u Hrvatskoj kao cjelovita koncepcija, ostavio je značajan trag kroz elemente prihvaćene u nastavi glazbe. Miroslav Magdalenić, jedan od Kodályjevih studenata, bio je ključni

promicatelj njegovih ideja u Hrvatskoj. Magdalenić, skladatelj, zborovođa i pedagog, pridonio je glazbenom obrazovanju osnivanjem Gradske glazbene škole u Čakovcu, gdje je promovirao međimurske narodne napjeve. Njegov rad uključuje zbornice, komorne i orkestralne skladbe te dječju glazbu, dok su njegovi udžbenici i pedagoški pristupi bili snažno utemeljeni na Kodályjevim idejama (Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2025, „Magdalenić, Miroslav“). Magdalenićev *Solfeggio na osnovu narodnog muzičkog izričaja* iz 1961. godine prvi je hrvatski udžbenik koji sustavno koristi glazbeni folklor za početnu nastavu solfeggija u glazbenim školama i osnovnim školama (Magdalenić, 1961). Udžbenik obrađuje nastavne sadržaje koristeći narodne pjesme i primjere skladane u narodnom duhu, čime se učenja približava djeci kroz poznate glazbene izraze. Iako koncept nije postao dominantan u hrvatskom obrazovnom sustavu, mnogi njegovi elementi, poput korištenja narodnog glazbenog izraza, ostali su prisutni u praksi.

Ova integracija suvremenih europskih pedagoških ideja u hrvatsku glazbenu pedagogiju svjedoči o nastojanju da se glazbeno obrazovanje uskladi s međunarodnim standardima, istovremeno zadržavajući snažnu povezanost s nacionalnim kulturnim identitetom.

Ovo razdoblje zaključit ćemo posljednjim velikim djelom Jože Požgaja. Njegova *Metodika glazbenog odgoja u osnovnoj školi* (Požgaj, 1975) predstavlja ključni doprinos razvoju glazbene pedagogije u Hrvatskoj nakon Drugog svjetskog rata pružajući sveobuhvatan pregled pedagoških principa i metoda primjenjivih u osnovnoškolskom glazbenom odgoju. Ovo djelo, koje predstavlja krunu njegova dugogodišnjeg pedagoškog rada, odražava autorovu duboku posvećenost unapređenju nastave glazbe i sustavnom pristupu razvoju glazbenih sposobnosti učenika. Požgaj spaja teorijski okvir s praktičnim smjernicama, omogućujući učiteljima detaljno razumijevanje procesa glazbenog obrazovanja i njegove uloge u cjelokupnom razvoju učenika. U knjizi se naglašava važnost prilagodbe nastavnih sadržaja uzrastu i sposobnostima djece, istodobno promovirajući kreativnost, glazbeno stvaralaštvo i razvoj estetskog senzibiliteta. Posebna pažnja posvećena je organizaciji nastave i problemima vezanim uz zbornice pjevanje, čime se dodatno ističe važnost kolektivnih glazbenih aktivnosti kao temelja glazbenog odgoja. Djelo nije samo zbirka metodičkih uputa već i svojevrsni manifest o važnosti glazbe u obrazovanju, gdje glazbeni odgoj nije samo tehnička vještina već i sredstvo za razvoj kulturnih i estetskih vrijednosti. *Metodika glazbenog odgoja u osnovnoj školi* ostaje jedno od najvažnijih referentnih djela hrvatske glazbeno-pedagoške literature, pružajući temelj za daljnji razvoj nastavnih metoda i glazbenog obrazovanja u školama (Požgaj, 1975; Košta, 2012).

Razvoj glazbeno-pedagoške literature u Hrvatskoj u razdoblju socijalizma bio je obilježen dubokim promjenama koje su proizašle iz transformacije društveno-političkog i obrazovnog sustava. Osnovni cilj glazbenog odgoja, kao što se očituje u ključnim publikacijama tog razdoblja, bio je notno opismenjivanje učenika, što je postavljeno kao temelj za širu edukativnu funkciju glazbe u stvaranju socijalističkog društva. Međutim, ovaj je cilj bio obogaćen inovativnim metodičkim pristupima koji su reflektirali suvremene europske pedagoške trendove, ali i specifične lokalne potrebe.

Razdoblje nakon Drugog svjetskog rata u razvoju glazbeno-pedagoške literature u Hrvatskoj obilježeno je snažnim utjecajem društveno-političkog okvira socijalističke Jugoslavije. Ideološke smjernice postavile su glazbu u središte obrazovne politike, naglašavajući njenu ulogu u izgradnji socijalističkih vrijednosti i kolektivnog identiteta. Istovremeno, ovo je razdoblje omogućilo metodičke inovacije i širenje područja glazbenog odgoja, čime je postavljen temelj za suvremeno glazbeno obrazovanje. Uvođenje osmogodišnjeg obaveznog školovanja, kao i razvoj integrativnih nastavnih planova i programa, omogućilo je strukturiranu implementaciju glazbenog odgoja, čime je značajno podignuta razina glazbene pismenosti. Kombinacija ideoloških smjernica i pedagoških inovacija stvorila je sustav koji je bio prilagođen potrebama vremena, no istovremeno otvoren suvremenim idejama. Zaključno, poslijeratno razdoblje predstavlja sintezu ideoloških zahtjeva i pedagoških inovacija, što se jasno ogleda u raznolikosti i kvaliteti glazbeno-pedagoške literature tog razdoblja. Dok su političke okolnosti usmjeravale glazbeno obrazovanje prema kolektivnim vrijednostima, ključni autori i njihove metode osigurali su da glazbeni odgoj ostane estetski i edukativno relevantan, postavljajući temelje za budući razvoj glazbene pedagogije u Hrvatskoj.

Razvoj glazbeno-pedagoške literature i nastavnih metoda u osamdesetima 20. stoljeća

Ulaskom u osamdesete godine 20. stoljeća, glazbeno obrazovanje u Hrvatskoj doživljava daljnje prilagodbe, odražavajući društvene i političke promjene unutar socijalističke Jugoslavije. Dok su ranija razdoblja bila obilježena primjenom tradicionalnih pedagoških pristupa pod snažnim utjecajem ideologije, u ovom se razdoblju bilježi veća otvorenost prema suvremenim pedagoškim teorijama i metodama, poput progresivne i humanističke pedagogije. Ovaj pristup stavlja naglasak na učenikov cjelovit razvoj, uključujući estetske, kreativne i socijalne aspekte, što je odraženo u glazbenoj nastavi kroz uvođenje dječjeg glazbenog stvaralaštva, improvizacije te

primjene tehnologije i multimedijskih materijala u procesu slušanja i interpretacije glazbe.

Osamdesetih godina u pedagoškim krugovima u Hrvatskoj vodi se niz značajnih rasprava o metodici nastavnog rada. Rojko ističe da je ovo razdoblje ključni trenutak u razvoju metodike nastave glazbe, s obzirom na implementaciju suvremenih pedagoških teorija i njihovu prilagodbu domaćem obrazovnom sustavu (Rojko, 1987). Glazbena nastava sve više prepoznaje važnost povezivanja formalnog obrazovanja s kulturnim kontekstom i svakodnevnim iskustvima učenika.

Godine 1984. donesen je novi nastavni plan i program, koji je donio redefiniciju obrazovnih ciljeva glazbene nastave. Predmet je preimenovan u Glazbena kultura, čime se naglasila širina nastavnih sadržaja i važnost glazbe kao kulturne i umjetničke komponente obrazovanja (*Glazbena kultura: Jezično-umjetničko područje*, 1984). Glazbena kultura u razrednoj nastavi (prva tri razreda osnovne škole) odvijala se kroz četiri ključna nastavna područja: pjevanje, sviranje, slušanje glazbe i glazbeno stvaralaštvo. Predmetna nastava glazbene kulture započinjala je od četvrtog razreda i sadržavala je nastavna područja poput pjevanja, sviranja, slušanja glazbe, glazbenog stvaralaštva te usvajanja osnovnih pojmova iz glazbene kulture.

Novi plan i program usmjerio je nastavu glazbene kulture prema integrativnom pristupu, u kojem se sva navedena nastavna područja međusobno prožimaju. Takav pristup bio je primjenjiv u svim razredima od četvrtog do osmog, omogućujući učenicima ne samo razvoj glazbenih sposobnosti već i razumijevanje glazbe u njezinim estetskim i kulturnim dimenzijama. Ova integracija nastavnih područja u osamdesetim godinama postavila je temelje za suvremeni koncept glazbene nastave, u kojem glazba služi ne samo kao umjetnička aktivnost već i kao sredstvo kulturnog odgoja i estetskog obrazovanja.

Sukladno važećim nastavnim programima i područjima određenima za glazbenu nastavu, 1985. godine objavljen je priručnik za učitelje pod naslovom *Glazbena kultura u prvom, drugom, trećem i četvrtom razredu* (Novačić i sur., 1985). Priručnik je rezultat kolektivnog rada stručnjaka, gdje svaki autor doprinosi specifičnim tematskim područjima: Stjepan Novačić piše o pjevanju, Petar Kutnjak o sviranju, Nikša Njirić o slušanju i upoznavanju glazbenih djela, dok Vera Makjanić obrađuje stvaralački rad učenika. Autori naglašavaju važnost sudjelovanja učenika u pjevanju, sviranju i stvaranju glazbe kao ključnih aktivnosti koje potiču njihovu sposobnost izražavanja glazbenim sredstvima. Takve aktivnosti omogućuju učenicima da postanu aktivni sudionici u glazbenom životu svoje zajednice, bilo kao pratitelji glazbenih događanja ili članovi kulturno-umjetničkih društava. Osobitu ulogu ima i slušanje glazbenih djela prilagođenih uzrastu učenika, čime se potiče oblikovanje njihovog glazbenog ukusa i obogaćivanje osobnosti kroz estetske vrijednosti. Ova dimenzija

slušanja glazbe dodatno dobiva na važnosti u kontekstu sve veće dostupnosti glazbenih sadržaja različite kvalitete zahvaljujući tehnološkom napretku (Novačić i sur., 1985). Priručnik je primarno namijenjen razrednim nastavnicima u prva tri razreda osnovne škole, dok u četvrtom razredu nastavu preuzima predmetni nastavnik.

Godinu kasnije, 1986., Radovan Brdarić objavljuje priručnik za nastavnike razredne nastave pod naslovom *Pripremanje nastavnika za nastavu glazbene kulture* (Brdarić, 1986). Ovaj priručnik izdvaja se svojom detaljnošću i iscrpnošću u pogledu metoda učenja pjesama po sluhu, koje se provode u prva tri razreda osnovne škole. Brdarić ne samo da pojašnjava specifične metode učenja glazbe, već se bavi i općim pedagoškim metodama poput metode razgovora, usmenog izlaganja, demonstracije predmeta i modela, pisanja, čitanja i rada na tekstu. Ističe i metode karakteristične za glazbenu nastavu, čime obuhvaća širok spektar nastavnih pristupa relevantnih za pedagošku praksu (Brdarić, 1986).

Oba priručnika ističu važnost interdisciplinarnog i holističkog pristupa glazbenom odgoju, s posebnim naglaskom na integraciju različitih nastavnih područja. Time osamdesete godine postaju ključne u postavljanju temelja za suvremene metode glazbene nastave, pri čemu se naglasak stavlja na kreativnost, individualizaciju i estetski odgoj učenika. Glazbeno-pedagoška literatura iz ovog razdoblja ne samo da prati društvene promjene unutar socijalističke Jugoslavije, već aktivno oblikuje obrazovni sustav putem novih nastavnih planova, programa i metodičkih priručnika. Tijekom ovog razdoblja, glazbeno-pedagoška literatura jasno se usmjerava na sustavno razvijanje integrativnih metoda, s ciljem povezivanja tehničkih i estetskih aspekata glazbene nastave. Poseban značaj pridaje se slušnom razvoju učenika i njegovom estetskom odgoju, čime literatura iz ovog razdoblja postaje ne samo vodič za učitelje, već i instrument kulturne i estetske emancipacije mladih generacija. Razvoj glazbeno-pedagoške literature u osamdesetim godinama može se stoga smatrati prekretnicom u hrvatskoj glazbenoj pedagogiji. Prilagodba suvremenim pedagoškim trendovima, temeljena na interdisciplinarnosti i kreativnosti, pružila je čvrste temelje za daljnji razvoj, postavljajući glazbeno-pedagošku literaturu kao ključni alat za unaprjeđenje obrazovanja i kulturnog identiteta.

Kritički osvrt na kontinuitet i promjene u glazbeno-pedagoškoj literaturi

Povijest glazbeno-pedagoške literature u Hrvatskoj predstavlja bogat i slojevit narativ koji svjedoči o kontinuiranim nastojanjima da se glazbeno obrazovanje uskladi s društvenim potrebama, pedagoškim inovacijama i kulturnim naslijeđem. Od početnih zbirki narodnih i crkvenih pjesama do sustavno razvijenih metodičkih

priručnika i udžbenika, ova literatura odražava ne samo pedagoške i glazbene ideale, već i društveno-političke kontekste koji su oblikovali obrazovni sustav. Kontinuitet i promjene u glazbeno-pedagoškoj literaturi otkrivaju dinamičan proces prilagodbe tradicije i inovacije, a njezina povijest pruža ključne uvide za suvremenu praksu.

Glazbeno-pedagoška literatura u Hrvatskoj, od 19. stoljeća do kraja 20. stoljeća, pokazuje konzistentnu težnju ka integraciji glazbenog obrazovanja u širi kulturni i pedagoški okvir. Zbirke poput Kuhačeve *Pjevanke* (1885.) i Zajčeva *Milozvuka* (1885.) nisu bile samo udžbenici pjevanja već i sredstva za očuvanje nacionalnog identiteta u razdoblju kulturnog preporoda. Njihova povezanost s narodnom glazbom naglašavala je odgojne i domoljubne vrijednosti, što je omogućilo prijenos kulturne baštine kroz generacije. S druge strane, kasnija razdoblja, poput socijalističke ere, donijela su promjene u pedagoškim ciljevima i metodologiji. Fokus na notno opismenjivanje, kao što se vidi u djelima poput *Metodike muzičke nastave* Jože Požgaja (1950.), reflektirao je ideološke smjernice tog vremena. Unatoč ograničenjima koja su proizašla iz političkih utjecaja, ovaj period je također obilježen uvođenjem sustavnih metoda i sveobuhvatnih nastavnih materijala koji su osigurali temelj za suvremenu praksu. Promjena paradigme vidljiva je u prijelazu od jednostavnih pjesmarica prema metodički i teorijski utemeljenim priručnicima.

Povijest glazbeno-pedagoške literature obilježena je djelovanjem iznimnih autora čiji su doprinosi ostavili neizbrisiv trag. Franjo Kuhač, svojim pionirskim radom u *Pjevanke*, postavio je temelje za sustavni pristup poučavanju pjevanja. Njegov fokus na korištenje narodnih pjesama kao pedagoškog sredstva ostaje relevantan i danas, posebno u kontekstu interkulturalnog obrazovanja. Joža Požgaj, jedan od najistaknutijih autora poslijeratnog razdoblja, svojim djelom *Metodika muzičke nastave* (1950.) uspostavio je sustavni okvir za nastavu glazbe, ističući važnost povezivanja tehničkog znanja i estetskog odgoja. Njegova metodologija, koja uključuje razvijanje pjevačkih i slušnih sposobnosti učenika, i danas pruža temelje za suvremene pristupe nastavi glazbe. Također, radovi Zlatka Grgoševića, posebno njegova metoda *Tonic Sol-Fa* i priručnici za glazbenu pedagogiju, ostaju inspiracija suvremenim pedagozima kroz fokus na intuitivno učenje, improvizaciju i analitičko slušanje. Njegov doprinos glazbenoj edukaciji pokazuje kako se praktični aspekti mogu integrirati s estetskim i intelektualnim ciljevima.

Povijesni materijali nude bogat izvor inspiracije i smjernica za suvremene pedagoške prakse. Zbirke i udžbenici iz 19. i 20. stoljeća jasno ukazuju na važnost povezivanja glazbenog obrazovanja s kulturnim kontekstom, što je danas ključno u globaliziranom svijetu. Na primjer, korištenje narodnih pjesama ne samo da obogaćuje glazbeni repertoar učenika, već i doprinosi razvoju interkulturalne svijesti i poštovanja prema različitim tradicijama. Inovativni pristupi iz prošlih razdoblja, poput

učenja pjevanja po sluhu i kolektivnog zbornog pjevanja, pružaju uvid u metode koje su i dalje relevantne. Suvremena praksa može ih reinterpretirati kroz upotrebu tehnologije, kao što su aplikacije za solfeggio, digitalne platforme za suradničko stvaranje glazbe i multimedijски sadržaji koji potiču kreativnost učenika. Ipak, povijesna analiza također ukazuje na potrebu kritičkog preispitivanja prošlih metoda. Primjerice, dok je fokus na notnom opismenjivanju bio važan za postizanje standardizacije u glazbenom obrazovanju, suvremeni pedagozi moraju osigurati da glazbeni odgoj ne postane isključivo tehnički, već da ostane usmjeren na emocionalni i estetski razvoj učenika.

Zaključak

Razmatrajući povijest glazbeno-pedagoške literature u Hrvatskoj, ovaj rad naglašava njezinu središnju ulogu ne samo u poučavanju glazbe, već i u očuvanju kulturnog identiteta i promicanju društvenih vrijednosti. Od prvih pjesmarica i udžbenika u 19. stoljeću do suvremenih metodičkih priručnika, glazbeno-pedagoška literatura svjedoči o trajnom nastojanju da se glazba integrira u obrazovni sustav, istovremeno čuvajući nacionalne i kulturne specifičnosti. Ona je služila kao most između tradicije i modernizacije, spajajući didaktičke ciljeve s estetskim, moralnim i domoljubnim vrijednostima.

Kroz različite povijesne faze, glazbeno-pedagoška literatura odražavala je društvene promjene, ali ih je i oblikovala, postavljajući obrazovne standarde i pružajući temelje za razvoj glazbenog odgoja. U razdoblju nacionalnog preporoda, fokus na narodne i crkvene pjesme pridonio je jačanju kulturne svijesti i identiteta, dok su reforme u 20. stoljeću donosile nove metodičke pristupe usklađene s ideološkim i obrazovnim zahtjevima svoga vremena. Takav kontinuitet u očuvanju tradicionalnih vrijednosti, u kombinaciji s transformacijama prema suvremenim obrazovnim metodama, ističe snagu i prilagodljivost glazbeno-pedagoške literature. Važno je istaknuti trajnu relevantnost ključnih autora poput Franje Kuhača, Vjenceslava Novaka, Zlatka Grgoševića, Jože Požgaja i drugih, čiji su radovi postavili temelje za sustavan pristup glazbenom obrazovanju. Njihovi doprinosi ostaju inspiracija za suvremene pedagoške prakse, ukazujući na važnost integracije estetskog, tehničkog i kulturnog aspekta u glazbenom odgoju.

Rad također otvara prostor za promišljanje o budućnosti glazbeno-pedagoške literature i njezinoj ulozi u digitalnoj eri. Digitalne tehnologije i interkulturalni pristupi pružaju nove mogućnosti za inovacije u glazbenom obrazovanju, ali zahtijevaju i kritičko razmišljanje o očuvanju ključnih pedagoških vrijednosti. Daljnja istraživanja mogla bi produbiti razumijevanje načina na koji glazbeno obrazovanje

može biti alat za promicanje inkluzivnosti, kreativnosti i kulturne razmjene u suvremenom društvu. Ovaj rad doprinosi boljem razumijevanju povijesti hrvatskog školstva i pedagogije, naglašavajući ulogu glazbe kao ključnog elementa u odgoju i obrazovanju. Kroz proučavanje povijesnih izvora i analizu njihovih utjecaja na suvremenu praksu, stvara se temelj za daljnji razvoj glazbene pedagogije kao discipline koja istovremeno čuva tradiciju i odgovara na izazove suvremenog društva. Glazbeno-pedagoška literatura ostaje trajno relevantna, ne samo kao povijesno nasljeđe, već i kao inspiracija za nove generacije pedagoga, učenika i istraživača.

Literatura

1. Antonić i sur. (1947). *Muzička početnica*. Nakladni zavod Hrvatske, Zagreb.
2. Antonić, B., Senečić, R., & Šir, N. (1948). *Muzička vježbenica*. Nakladni zavod Hrvatske.
3. Basariček, S. (1921). *Pedagogija: Posebna nauka o obuci* (6. izd.). Hrvatsko pedagoško-književni zbor.
4. Bašić, E. (1957). *Sedam nota sto divota*. Udruženje kompozitora lake muzike Hrvatske.
5. Benić Zovko, M. (2020). Music textbooks and manuals in Zagreb in the last two decades of the 19th century represented by Vjenceslav Novak's work: A contribution to the history of music pedagogy. *Croatian Journal of Education*, 22 (Sp. Ed. No. 1), 167-179. <https://hrcak.srce.hr/247854>
6. Benić Zovko, M. (2024a). Utjecaj opće pedagogije na glazbeno obrazovanje u Zagrebu u 19. stoljeću na primjeru *Pjevačke obuke u pučkoj školi* Vjenceslava Novaka. *Arti musices*, 55(1), 97-116. <https://doi.org/10.21857/9e311lhjzkm>
7. Benić Zovko, M. (2024b). *Udžbenici i priručnici kao temelj glazbenog obrazovanja u Zagrebu (1829. – 1921.)* [Doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet].
8. Brdarić, R. (1986). *Pripremanje nastavnika za nastavu glazbene kulture*. Školska knjiga.
9. Dugan, F. (1923). *Vježbe za zbornu pjevanje*. Edition Ripop.
10. Duraković, L. (2019). *Glazba kao odgojno sredstvo u formiranju „socijalističkog čovjeka“: Nastava glazbe u osnovnim školama u Hrvatskoj (1945-1965)*. Hrvatsko muzikološko društvo.
11. Duraković, L., & Vidulin, S. (2023). Metodička promišljanja glazbene nastave u ranoj socijalizmu: Udžbenici i priručnici za učitelje (1945. – 1965.). *Metodički ogledi*, 30(1), 223-243. <https://doi.org/10.21464/mo.30.1.8>
12. Eisenhuth, Đ. (1872). *Napjevi crkvenih pjesama*. Knjižara Fr. Župana.
13. Franković, D. (1958). *Povijest školstva u Hrvatskoj*. Pedagoški ogledi.
14. *Glazbena kultura: Jezično-umjetničko područje*. (1984). *Plan i program odgoja i osnovnog obrazovanja*. Vjesnik republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SRH.
15. Grgošević, Z. (1931). *Muzička početnica*. Muzička škola „Lisinski“.

16. Horbec, I., Matasović, M., & Švoger, V. (2017). *Od protomodernizacije do modernizacije školstva u Hrvatskoj: zakonodavni okvir (knjiga 1)*. Hrvatski institut za povijest.
17. Klaić, V. (1893). *Hrvatska pjesmarica: Sbirka popjevaka za skupno pjevanje*. Matica hrvatska.
18. Košta, T. (2012). *Razvoj predmeta glasbena vzgoja v osnovni šoli na Hrvaškem od druge polovice 19. stoletja ter primerjalna analiza s Slovenijo in Madžarsko*. [Doktorska disertacija, Akademija za glasbo, Ljubljana].
19. Kuhač, F. (1885). *Sto dječjih popievaka*. Naklada Hrvatskog pedagoško-književnog zbora.
20. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. (2013–2025). Basariček, Stjepan. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Preuzeto 14. siječnja 2025. s <https://www.enciklopedija.hr/clanak/basaricek-stjepan>
21. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. (2013–2025). Kuhač, Franjo Ksaver. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Preuzeto 25. siječnja 2025. s <https://www.enciklopedija.hr/clanak/kuhac-franjo-ksaver>
22. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. (2013–2025). Novak, Vjenceslav. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Preuzeto 25. siječnja 2025. s <https://www.enciklopedija.hr/clanak/novak-vjenceslav>
23. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. (2013–2025). Orff, Carl. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Preuzeto 14. siječnja 2025. s <https://www.enciklopedija.hr/clanak/orff-carl>
24. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. (2025). Basariček, Stjepan. *Hrvatski biografski leksikon (1983–2024), mrežno izdanje*. Preuzeto 14. siječnja 2025. s <https://hbl.lzmk.hr/clanak/basaricek-stjepan>
25. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. (2025). Magdalenić, Miroslav. *Hrvatski biografski leksikon (1983–2024), mrežno izdanje*. Preuzeto 3. veljače 2025. s <https://hbl.lzmk.hr/clanak/basaricek-stjepan>
26. Machulka, T. (1876). *Praktična pjevanka za mladež*. Knjigotiskara M. Knappa.
27. Magdalenić, M. (1961). *Solfeggio na osnovu narodnog muzičkog izričaja*. Muzička naklada.
28. Makjanić, V. (1957). *Prvi koraci u muzici*. Sloga.
29. Manin, B. (2021). Zbirka udžbenika i priručnika Hrvatskog školskog muzeja. *Anali za povijest odgoja*, 19, 69-76. <https://hrcak.srce.hr/296300>
30. Manojlović, Z. (2018). Podravina u rukopisnoj ostavštini Zlatka Špoljara. *Podravski zbornik*, 44, 115-126. <https://hrcak.srce.hr/226934>
31. Matijević, M. (2009). Najznačajniji pedagozi i najvažnija pedagoška djela u Hrvatskoj tijekom 20. stoljeća. *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, 150(3-4), 301-319.
32. Matijević, M. (2017). Didaktički i metodički aspekti razvoja školskih udžbenika. *Repozitorij UNIZG*. <https://repozitorij.unizg.hr>
33. *Milovanka: Sbirka popievaka za mladež obojega spola*. (1885). Nakladom Knjižare Mučnjak-Senfleben.

34. Novčić, S., Kutnjak, P., Njirić, N., & Makjanić, V. (1985). *Glazbena kultura u prvom, drugom i trećem razredu osnovne škole*. Školska knjiga.
35. Novak, V. (1892). *Pjevačka obuka u pučkoj školi*. Knjižara dioničke tiskare (Knjižara Jugoslavenske akademije).
36. Novak, V. (1904). *Pjevanka za djecu pučkih škola*. St. Kugli, Knjižara Jugoslavenske akademije i Kr. sveučilišta.
37. Oertl, I. (1880). *Obćenita teoretično-praktična pripravna nauka glasbe*. Tiskara i litografija C. Albrechta.
38. Pataki, S., Tkalčić, M., Defrančeski, A., & Demarin, J. (Ur.). (1939). *Pedagogijski leksikon*. Minerva.
39. *Pjesmarica za pučke škole u Hrvatskoj i Slavoniji*. (1909). Trošak i naklada Kr.hrv.-slav.-dalm. zem. vlade.
40. Požgaj, J. (1950). *Metodika muzičke nastave*. Nakladni zavod Hrvatske.
41. Požgaj, J. (1975). *Metodika glazbenog odgoja u osnovnoj školi*. Prosvjetni sabor Hrvatske.
42. Požgaj, J., & Špoljar, Z. (1953a). *Pjesme za školu, za prvi i drugi razred osnovne škole*. Pedagoško-književni zbor.
43. Požgaj, J., & Špoljar, Z. (1953b). *Pjesme za školu, za treći i četvrti razred osnovne škole*. Pedagoško-književni zbor.
44. Radica, D. (2004). Udžbenici iz solfeggia u Hrvatskoj kao konceptijski modeli obrade intonacije i ritma u nastavi osnovnog glazbenog obrazovanja. *Bašćinski glasi*, 8(1), 141–174. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/279578>
45. Raguž, M. (2010). Zakon ob 14. listopada 1874. ob ustroju pučkih škola i preparandija za pučko učiteljstvo u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji. *Senjski zbornik*, 37, 87–98. <https://hrcak.srce.hr/70125>
46. Rakijaš, B. (1961). *Muzički odgoj djeteta: Priručnik za nastavnike muzičkog odgoja*. Školska knjiga.
47. Rakijaš, B. (1963). *Pjesma i igra*. Školska knjiga.
48. Rakijaš, B. (1967). *Osnove muzičke kulture*. Školska knjiga.
49. Rakijaš, B. (1968). *Muzika u fizičkoj kulturi*. Sveučilište u Zagrebu.
50. Reich, T. (1957). *Muzička čitanka*. Školska knjiga.
51. Rojko, P. (1987). Pretpostavke za znanstveno zasnivanje metodike muzičke nastave. *Tonovi*, 2-3, 19–24.
52. Rojko, P. (2012). *Metodika nastave glazbe: Teorijsko-tematski aspekti*. Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku.
53. Rubetić, C. (1872). *Pjesmarica za djecu pučkih učionica*.
54. Špoljar, Z. (1927). *Pjesmarica za sve razrede narodnih osnovnih škola*. St. Kugli.
55. Špoljar, Z. (1938). *Izabrane narodne pjesme*. Narodna knjižnica.
56. Stohl, I., & Torbar, J. (1858). *Crkvene pjesme za školsku mladež i puk*. Knjigarnica Lavoslava Hartmána.

57. Štoos, P. (1858). *Kitice crkvenih pjesama s napjevima*.
58. Tomerlin, V. (1956). *Zapjevajmo pioniri (pionirske, partizanske i narodne pjesme)*. Naša djeca.
59. Tomerlin, V. (1961). *Radost u pjesmi: Udžbenik za muzički odgoj u V. i VI. razredu osnovne škole*. Školska knjiga.
60. Tomerlin, V. (1969). *Dječje muzičko stvaralaštvo*. Školska knjiga.
61. Truhelka, V. A. (1859). *100 pjesama za porabu školsku, crkvenu i domaću*. Knjigarnica Lavoslava Hartmána.
62. Truhelka, V. A. (1869). *Početna vježbenica u pjevanju*.
63. Uglešić, S. (2005). *Zakon o narodnim školama u Kraljevini Jugoslaviji iz godine 1929*. Zadarska smotra, 54(3-4), 131-140.
64. Varjačić, Lj. (1897). *Pjesmarica s kajdama za mušku i žensku školsku mladež*.
65. Završki, J. (1951). *Metodičke upute za rad s dječjim zborom u općeobrazovnim školama*. Pedagoško-književni zbor.
66. Završki, J. (1959). *Mi smo radost svoje zemlje: Za 4., 5. i 6. razred*. Školska knjiga.
67. Završki, J. (1961). *Pjevajte s nama 1: Za 4. razred*. Školska knjiga.
68. Završki, J., & Makjanić, V. (1973). *Glazbeni odgoj: Za I., II. i III. razred osnovne škole: Priručnik za nastavnike*. Školska knjiga.
69. Završki, J., & Njirić, N. (1964). *Muzika za nas: Udžbenik za muzički odgoj u VII. i VIII. razredu osnovne škole*. Školska knjiga.
70. Završki, J., & Požgaj, J. (1961). *Pjevajte s nama 2: Za 5. i 6. razred*. Školska knjiga.
71. Završki, J., & Županović, L. (1960). *Mi smo sretno pokoljenje: Za 7. i 8. razred*. Školska knjiga.

Music-pedagogical literature in Croatia: From tradition to contemporary practice

Summary

This paper explores the historical development of music-pedagogical literature in Croatia, with a particular focus on materials related to music education in general primary schools, from the 19th century until the independence of Croatia. It analyzes key authors, works, and methodological approaches that have shaped music education within this specific educational context, under varying historical, social, and political circumstances. Special attention is given to the continuity and changes in music-pedagogical literature, highlighting its role in preserving cultural identity, promoting social values, and adapting to the educational needs of the primary school system. The paper further evaluates

how historical approaches and materials can inform contemporary pedagogical practices in primary schools, emphasizing the enduring relevance of this literature for modern music education. The conclusion summarizes the key insights and points to potential directions for further research, such as the development of music pedagogy in digital and intercultural contexts.

Keywords: music culture; music-pedagogical literature; music pedagogy; music textbooks; methodological manuals; songbooks.

doc. dr. sc. Tomislav Košta

Sveučilište u Zadru, Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja

Ulica dr. Franje Tuđmana 24, HR – 23 000 Zadar

tkosta@unizd.hr